

GIEDRIUS SUBAČIUS

DĖL S. DAUKANTO LENKŲ–LIETUVIŲ KALBŲ ŽODYNŲ GENEZĖS

S. Daukanto leksikografinė veikla mažai tyrinėta. Jo žodynų ir žodyninės medžiagos charakteristiką yra pateikęs J. Kruopas¹. Čia bus mėginama šiek tiek plačiau apžvelgti S. Daukanto lenkų–lietuvių kalbų žodynų rašymo istoriją.

1850 m. grįžęs į Lietuvą ir apsigyvenęs Varniuose pas M. Valančių, istoriko plunksnos S. Daukantas retai besiidavo (paskutinį savo istorijos veikalą „Pasakojimą apie veikalus lietuvių tautos senovėje“ jis buvo pažymėjęs 1850 m. data). Visų pirma dėl to, kad čia nebeprieidavo prie istorijos šaltinių, kuriais naudojosi Peterburge. Antra vertus, užmesti istoriko ir dirbti leksikografo darbą S. Daukantą skatino lietuviška aplinka, kur jis akis į akį susidūrė su lietuvių kultūriniu gyvenimu, matė jo bėdas. XIX a., vis daugiau randantis lietuvių inteligentijos, kaskart skaudžiau jautėsi įvairių lietuviškų žodynų stoka. Ypač trūko lenkų–lietuvių kalbų žodyno. Lenkų kalba tada buvo Lietuvos inteligentų bendravimo priemonė, o vienintelis iki to meto spausdintas lenkų–lietuvių kalbų žodynas buvo K. Sirvydo „Dictionarium trium linguarum“, paskutinį kartą išleistas tik 1713 m. Jis buvo tapęs bibliografinė retenybė ir praktikos reikalui sunkiai prieinamas. Visa tai skatino S. Daukantą imtis tuo metu labai aktualaus darbo – rašyti lenkų–lietuvių kalbų žodyną.

Dar jaunystėje, studijuodamas Vilniuje, S. Daukantas yra rašęs lenkų–lietuvių kalbų žodyną². Iš popieriuje išpaustų metų J. Kruopas nustatė, kad tai vienas iš pirmųjų Daukanto darbų, baigtas rašyti po 1820 m. J. Kruopas sako, kad „turbūt pradėjęs literatūrinę veiklą, S. Daukantas pajuto lenkų–lietuvių žodyno stygių ir pats pasiryžo jį parengti“³.

Mažasis žodynas išlikęs ne visas, maždaug tik dešimtoji dvyliktoji dalis. Patyrinėjus paaiškėjo, kad šio žodyno lenkiškasis registras sudarytas, remiantis trikalbiu J. Litvinskio lenkų–lotynų–prancūzų kalbų žodynu (Słownik polsko–łaciński–francuzki na zasadach słowników Knapskiego, Danneta i Troca ułożony i pomnożony przez X. Litwińskiego. – Warszawa, Wilno, 1815, t. 1–2.). Tai akivaizdžiai rodo sutampantys lenkiškų žodžių registrai, pateikiamų formų bendrumas, atskiri žodžių junginiai ar net sakiniai ir kt.

¹ Kruopas J. S. Daukanto leksikografiniai darbai. – Kn.: Lietuvių kalbotyros klausimai, 1961, t. 4, p. 301–316.

² Žodynas be antraštės (saugomas LKLI rankraštyne, šifras SD 13); jį vadinsime mažuoju, kad atskirtume nuo kito – didžiojo lenkų–lietuvių kalbų žodyno (jis taip pat be antraštės, šifras SD 12), Daukanto rašyto jau po 1850 m. (apie jį žr. toliau).

³ Kruopas J. Min str., p. 302.

J. Litvinskio žodynas buvo pradėtas spausdinti Vilniuje ir po autoriaus mirties baigtas Varšuvoje. S. Daukantas tada jau gyveno Vilniuje ir galėjo šį tą žinoti apie tą žodyną. Suskaičiavome, kad J. Litvinskio žodyne yra apie 24 850 antraštinųjų lenkiškų žodžių. Apskritai J. Litvinskio žodynas gana paprastas, jame maža gramatinės informacijos. Žodyne dažnai atskirais straipsniais pateikiama žodžių junginių, kartais net ištisų posakių. Visa tai rodo J. Litvinskio žodyną rengtą mokomiesiems tikslams. Apie tai užsimena ir jo leidėjai – Zavadskis ir Venckis. Pratarmėje jie rašo, kad J. Litvinskis „šiuo darbu padarė didelę paslaugą ypač mokykliniam jaunimui“.

Iš J. Litvinskio žodyno S. Daukantas nusirašė daugelį žodžių, bet ne visus. Suskaičiuota, kad išlikusioje teksto dalyje praleista apie 7,5% J. Litvinskio žodžių⁴. Daukantas vengė nurašinėti aiškaus mokomojo pobūdžio žodyninius straipsnius. Pavyzdžiui, jis praleido atskirais žodžiais pateiktus junginius *Dał im się Bóg lasa dorwać*; *Dawszy zaś brać, obiecawszy nie dać*; *Gromnyczy seymek*; *Za nic sobie ważyć* ir kt. Kartais nenurašydavo ir atskirais straipsniais pateiktų to paties žodžio formų, pvz. *czołgający się* (nors yra *czołgam się*), *częściami* (nors yra *częścią*). Kai kurie žodžiai, matyt, S. Daukantui pasirodė nelabai reikalingi, ir jis juos praleido, pvz.: *domek*, *domyczko* (nors *dom* nurašė), *domyślny* (yra *domyslnie*), *dopuszczenie* (yra *dopuszczam*), *fizyonomia* (yra *fizyonom*), *gębczaty* (yra *gębaty*), *gestwa* (yra *gestwina*) ir t. t. Yra žodžių, kurių praleidimą sunku paaiškinti, pvz.: *głuchy*, *godzina*, *gotowy*, nors jų vadiniai pateikiami.

S. Daukantas nesitenkino vien J. Litvinskio žodžiais. Štai tarp D raidės žodžių smulkiais raidelėmis jis įrašė tokių, kurių nėra J. Litvinskio žodyne (vieną ir tarp G raidės), pvz.: *dalowid*, *danny*, *dawacz*, *decydować*, *dedukcyja*, *deficit*, *delegat*, *delikatny*, *gołysz* ir kt. (iš viso 38). Tik šie papildymai labai nežymūs, palyginti su išlikusiu tekstu (išlikę 2244 straipsniai).

Daukantas, kaip ir Litvinskis, savo mažąjį žodyną veikiausiai būtų skyres mokslo jaunimui. Bet tas žodynas būtų buvęs naudingas ir šiaip inteligentui, besidominčiam lietuvių kalba ar jos besimokančiam. Deja, darbas nebuvo visiškai baigtas (vienas kitas lenkiškas žodis neturi lietuviškų atitikmenų). Galima spėti, kad išvykusiam iš Lietuvos S. Daukantui parūpo kiti dalykai, ir jis šį veikalą užmetė.

Kitą – didįjį lenkų – lietuvių kalbų žodyną Daukantas rašė jau grįžęs iš Peterburgo ir apsigyvenęs Varniuose pas M. Valančių. Apie jį J. Šliūpas yra užsiminęs 1883 m. „Aušroje“ sakydamas, kad Valančius Daukantui „uždėjo ant pečių naštą rašymo vieno lenkiškai žemaitiško žodyno“. Šliūpas taip pat sako, kad „Daukantas turėjo vyskupui perrašyti lenkiškai prancūzišką žodyną“⁵. Pastaroji pastaba atrodo gana keista (net ir žinant, jog Šliūpas yra šališkai vertinęs S. Daukanto ir M. Valančiaus nesutarimus). Kas gi galėjo skatinti S. Daukantą perrašinėti tokį žodyną? Matyt, J. Šliūpas čia yra netikslus. Pavyko nustatyti, kad S. Daukantas savo didžiajam žodynui nusirašinėjo S. Ropelevskio lenkų – prancūzų kalbų žodyno lenkiškąjį

⁴ Tuo remiantis galima apskaičiuoti, kad mažasis žodynas turėjo apie 23 000 žodžių (J. Kruopas spėjo esant 24 000).

⁵ Šliūpas J. Rinkiniai raštai. – V., 1977, p. 178.

registrą (Słownik polsko-francuzki. — Berlin, 1843–1847, poszyt I–VIII, 3412 s.⁶). Taigi tai, ką J. Šliūpas laiko lenkų–prancūzų žodyno perrašinėjimu, turbūt nėra koks nors atskiras darbas, o tik lenkiškų žodžių nurašymas tam pačiam „lenkiškai žemaitiškam“ žodynui.

Kad S. Daukantas naudojosi S. Ropelevskio darbu, akivaizdžiai rodo visa didžiojo žodyno struktūra (ypač dažna nuoroda *ob.* = *obacz* „žiūrėk“), beveik identiški iliustraciniai pavyzdžiai, tokie pat ypatingiau pateikti antraštiniai straipsniai (pvz., straipsnis *w Lewo, na Lewo* pateiktas *L* raidėje, straipsnis *w Krotce – K* raidėje; kartais antrašte eina ne bendratis, o esamasis laikas, pvz., *Kradnę ob. kraś* ir daug kitų), įvairios klaidos (pvz., žodis *Wytryskać* S. Daukanto pateiktas tarp *B* raidės žodžių – vietoj žodžio *Buchać* jis neapsižiūrėjęs nurašė greta pateiktą sinonimą; tokiu pat būdu tarp *C* raidės žodžių vietoj *Cieszyciel* atsirado *Pocieszyciel*). Tokių lenkiškų žodžių, kurių nebūtų Ropelevskio žodyne, S. Daukanto rankraštyje nepastebėta.

To meto spauda palankiai vertino S. Ropelevskio žodyną. „Przegląd Poznański“ rašė, kad jis yra „nepalyginti geresnis už visus iki šio laiko išėjusius mūsų žodynus ir prilygsta užsieninėms tokio pobūdžio knygoms“⁷. Šio žodyno vertę netiesiogiai rodo ir jo populiarumas – iki XIX a. pabaigos buvo išleisti bene 7 originalūs ir 2 plagijuoti leidimai.

S. Ropelevskio žodynas gana moksliskas, nors ir „sudarytas paskubomis“⁸. Jame kiekvienas žodis apibūdinamas gramatiškai, dažnai pateikiamos kelios formos, neretas žodis iliustruojamas vienu, keliais, kartais ir dešimtimis pavyzdžių, pateikiamos stilistinės nuorodos. S. Daukantas visu šiuo moksliskumu mažai pasinaudojo. Jo žodyno žodžiai gramatinių charakteristikų apskritai neturi (nors retkarčiais vienas kitas jas gauna, pvz.: *Dłużej, żnia; I, conj. ir, bej; Ją, acc. sing. fem. ję; Ksobie, contract. ku sobie; Kwita, indecl*). S. Daukanto žodyno sandara daug paprastesnė. Lenkiški žodžiai nuo lietuviškų jame kaip nors ypatingiau neatskirti. Rašomas vienas ar keli lenkiški, o po kablelio vienas ar keli lietuviški. Dėl to kartais net sunku atskirti iš formos, ar žodis yra lietuviškas, ar lenkiškas (pvz., tokie žodyno straipsniai kaip *Apteka, Aptieka; Nagietek, ob. nogietek, nagatka; Piramida, pyramida, ob. ostrosłup* ir pan. gali būti suprasti dviprasmiškai).

Iš 120 S. Ropelevskio žodyno sutrumpinimų S. Daukantas sistemingai vartoja tik vieną: *ob.* Jis yra labai dažnas, beveik kiekviename puslapyje vartojamas po keletą kartų. Pats S. Daukantas naujų neprikuria, bet vartodamas *ob.* kartais būna nenuoseklus (pvz., prieš *amalia, grędzidło, niedożierca* ir kt. pateiktos nuorodos į žodžius *emalia, grazel, niedozor*, bet pastarųjų žodyne nėra – jie praleisti nurašinėjant lenkiškąjį registrą). Žinoma, tai tik neapsižiūrėjimas, kuris būtų buvęs ištaisytas rengiant žodyną spaudai.

Iš dažnų Ropelevskio žodyno iliustracinių pavyzdžių S. Daukantas išsirinkdavo tik vieną kitą. Trečiame ir antrame tomuose jų visai reta, gal kiek daugiau tik pir-

⁶ Autorius (Stanisław Ropelewski) žinomas tik iš veikalo: Estreicher K. Bibliografia polska XIX stolecia. — Kraków, 1878, t. 4, s. 88.

⁷ Przegląd Poznański. — 1848, t. 6, s. 230.

⁸ Ten pat, s. 230.

mame. *D* raidės straipsniuose pavyzdžių bene daugiausia – 135 (124 žodyno straipsniuose). *D* raidėje iš viso yra 2286 žodžiai, tad tik 5,4 % su iliustraciniais pavyzdžiais.

Pateikdamas iliustracinius pavyzdžius, S. Daukantas paprastai palieka juos nepakeistus, tik vieną kitą sutrumpina. Iš S. Ropelevskio pavyzdžių *Być posądzonym, podejrzanym o deizm; Doniosłem mu przez kogoś z jego przyjaciół o tem co się stało; Doczekał się pociechy z dzieci* S. Daukantas padarė *Być posądzonym o deizm; Doniosłem mu przez kogoż; Doczekał dzieci*. Ypač retais atvejais S. Daukantas šiek tiek perdirba pavyzdžius, pvz., iš *Zdecydowany jestem wszystkiego się chwycić* ir *Decydować o wszystkim* jis padaro vieną – *zdecydowałem się na wszystko*. Kartais pateikia ir savų, labai paprastų iliustracijų, pvz.: *Dycht i jest; dziedziniec przed stajniami*.

S. Daukantas perkėlė į savo žodyną ne visus S. Ropelevskio pateiktus lenkiškus žodžius. Nedėjo dalies vietovardžių, pvz.: *Genewa, Genua, Mołdawia, Kaffa* „kaimas Tauridėje“, *Kair* (nors įdėjo *Afryka, Chwalenskie morze, Dania, Francya, Galilea, Galicya, Niemen, Paryż*). Jis taip pat praleido daugelį asmenvardžių (pvz.: *Adam, Daszko, Elżusia, Jagiello, Julian, Kaifasz, Kain* ir kt.; nors išrašė *Judas, Junona, Neptun, Paweł, Pitagor* ir kt.), dalį biologijos sistematikos pavadinimų (pvz.: *agaryk* „grybas kempinė“, *albatros, alka* „pingvinas“, *ara* „tokia ilgauodegė papūga“, *dafnia, kablion* „menkė“, *kaczyniec* „puriena“ ir kt.). S. Daukantas neįtraukė ir tam tikrų tarptautinių žodžių (pvz.: *alkohol, analizować, archeologia, drytmetyka, automat, elektrometr, ewakuacja, kadr* ir kt.). Jis praleisdavo kai kuriuos moteriškosios giminės profesijų pavadinimus, pvz.: *aspirantka, autorka, kadiczielka, kalkulatorka*, nors atitinkamus vyriškuosius pavadinimus pateikdavo.

S. Ropelevskio žodyne daugelis darinių pateikiami atskirais žodyno straipsniais. S. Daukantas dalį jų (kartais ir ne darinių) yra praleidęs, – matyt, tuos, kurie jam atrodė ne tokie reikalingi. Antai jo įtraukti *atom, elipsa, kacermistrz, kacerny, kajdany*, bet praleista *atomiczny, eliptycznie, eliptyczny, eliptyczność, kacerstwo, kacerz, kacerować, kajdanki* ir kt.

Iš kur nors kitur lenkiškų žodžių registro S. Daukantas nepapildė. Tačiau ne visiškai visi jo žodyno straipsniai yra tokie kaip S. Ropelevskio. Mat S. Daukantas kartais atskiru straipsniu iškeldavo žodį, kuris S. Ropelevskio duotas kartu su kitu artimu žodžiu. Pvz., S. Ropelevskis žodžius *danny* ir *datliwy* pateikė viename straipsnyje, o S. Daukantas *datliwy* iškėlė atskiru antraštiniu žodžiu. Išskyrė S. Daukantas taip pat žodžius *abrewiacya* ir *abrewiator*, *expens* ir *expensować, kalamajka* ir *kalamajkowy* ir kt. Tiesa, tokių savarankiškų S. Daukanto pertvarkymų labai nedaug.

Apytikriai apskaičiuota, kad S. Ropelevskio žodyne yra apie 65 000 lenkiškų antraštinių žodžių⁹. S. Daukanto žodyno lenkiškų žodžių apimtį yra suskaičiavęs J. Kruopas – 56 567 žodžiai¹⁰. Tad galima teigti, kad persirašydamas S. Daukan-

⁹ Šis skaičius gautas pagal vieno puslapio žodžių vidurkį, išvestą suskaičiavus maždaug trečdalį iš įvairių žodyno vietų paimtų žodžių.

¹⁰ Kruopas J. Min. str., p. 305.

tas praleido apie 8,5 tūkstančio, arba 13 %, S. Ropelevskio žodyno žodžių. Palyginus įvairias žodynų vietas, matyti, kad praleidinėdavo nevienodai. Iš pat pradžių jis išrašydavo mažiau žodžių (pvz., *A* raidės trūksta 46,7 %, *B* – 24,1 %), o vėliau ne taip skrupulingai rinkdavosi (pvz., *C* raidėje trūksta 16,8 %, *D* – 13,8 %, *F* – 16,5 %, *G* – 8,1 % *H* – 14,3 %, *I, J* – 11 %, *N* – 4,7 %, *O* – 3,9 %, *Z, Ž, Ẑ* – 8,2 %). Galima manyti, kad ilgainiui S. Daukantas pabūgo per daug susiaurinęs savo žodyną ir ėmė vis mažiau praleidinėti. Taip pat ryškėja dėsningumas, kad lenkiškasis registras daug pilnesnis tų raidžių, kuriose mažai palikta lietuviškų atitikmenų (*N, O* ir kt.). Kita tendencija – mažinti tarptautinių žodžių kiekį, ypač tose raidėse, kur jų daug (*A, F, H*).

Daugelio raidžių tekstas rašytas panašiai: nurašinėtas S. Ropelevskio žodyno lenkiškasis registras ir daliai žodžių iš karto prirašinėti lietuviški atitikmenys. Bet *N, O, S, T, U* raidžių tekstai rašyti kitaip. Prie dalies *O* ir *S* bei ištiesai prie *T* ir *U* raidžių yra tik lenkiškasis registras (su labai retai pasitaikančiais lietuviškais atitikmenimis). Čia S. Daukantas, norėdamas pagreitinti darbą, lietuviškuosius atitikmenis bus nusprendęs prirašyti vėliau, jau sudaręs lenkiškąjį registrą (bet neprirašė *N* raidės žodžiams). Pažymėtina, kad rašydamas tik jį, Daukantas atsiribodavo nuo iliustracinių pavyzdžių – šiems tiesiog nepalikdavo vietos.

S. Daukantas mažai redagavo savo žodyną. Pirmame ir trečiame tomuose tik prie vieno kito lenkiško žodžio randamas vėliau prirašytas lietuviškas – tai leidžia nustatyti rašalo spalva. Rimčiau redaguotas tik antrasis tomas, tiksliau, šio tomo *N* raidės medžiaga. Čia aiškiai matyti, kad daugelis lietuviškų žodžių prirašyti vėliau, kitu rašalu. Bet S. Daukantas ne tik prirašinėjo žodžius: redaguodamas jis kartu tikrino tekstą su S. Ropelevskio žodynu (tai rodo prie 2-ojo tomo p. 88 ir 99 pridėti lapeliai su 12 ir 14 žodyninių straipsnių; jeigu S. Daukantas nebūtų lyginęs tekstų, jis nebūtų galėjęs pastebėti, kad abu kartus čia praleido po vieną S. Ropelevskio žodyno skiltį). Taigi autorius buvo pradėjęs redaguoti žodyną, tik nepabaigė.

S. Daukantas rašė žodyną į didelius 35,5 × 21,6 cm formato popieriaus lapus. Puslapių jis nežymėjo, pieštuku sunumeravo tik lankus (I ir II t. – po 31 lanką, III t. – 36). Lankai dažniausiai sudaryti iš 6 dvigubų lapų, kartais susiūtų į 2 puslankius po 3 dvigubus lapus, o kartais į vieną lanką.

Yra keletas faktų, leidžiančių manyti, kad S. Daukantas žodyną ir rašė į tokius, jau surištus lankus. Visų pirma tai rodytų nesunumeruoti lapai. Antra, tai rodo ir 2-ojo tomo rašalo dėmės. Ant *N* raidės teksto 4 lanko pradžioje S. Daukantui buvo išsiliejęs rašalas. Užpiltas žodyninis straipsnis *Nazajutrz, ryta meta* ir šalia prirašytas iš naujo tokiu rašalu, kaip ir kiti redaguoti žodžiai, rodo, kad nelaimė atsitiko rankraštį redaguojant. Susitepė ne tik 4-asis, bet ir kiti lankai (5, 6, 7, 8, 10). Tačiau rašalas pateko tik į pirmuosius ir paskutinius lankų puslapius, o vidinių lapų nepalietė. Vadinasi, redaguojamas tekstas jau buvo sudėtas į lankus, bet dar nebuvo surištas į knygas (pastarąjį teiginį remia kai kurie redaguoto rankraščio žodžiai, kuriuos sunku būtų buvę įrašyti į surištą knygą). Be to, ir žodyno popieriaus antspaudai rodo, kad popierius, prieš surišamas į knygas, ilgesnį laiką turėjo būti sudėtas (ar susiūtas) į lankus. Mat popieriaus fabriko ženklas į popierių išpaustas,

t.y. iškilus, ir kiekvieno lanko pirmuosiuose lapuose jis yra daug ryškesnis negu tolesniuose.

Visa tai aiškiai rodo, kad S. Daukantas rašė žodyną ne į palaidus lapus ir ne į knygas jau surištą švarų popierių, o į lankus, surištus iš 12 lapų. Šis faktas gali mums padėti patikslinti ir S. Daukanto didžiojo žodyno parašymo datą. M. Akelaitis 1856. X.15/27 d. laiške M. Valančiui jau mini S. Daukanto žodyną: „Koks būčiau laimingas, jeigu tie S. Daukanto parengti lenkų – žemaičių žodyno foliantai (folija-ly ... do słownika polsko – żmudskiego) patektų į mano rankas!“¹¹ Tai, kad M. Akelaitis rašo jau apie atskirus žodyno foliantus, reiškia, kad tuo metu (1856 m. gale) S. Daukantas žodyną jau buvo įrišęs. O kadangi, kaip matėme, žodynas buvo parašytas ir redaguotas dar nesusiūtas į tris tomus, tad jis iki 1856 m. pabaigos jau turėjo būti baigtas (žinoma, galėjo atsitikti ir taip, kad S. Daukantas vieną kitą žodį prirašė ar pataisė jau vėliau). Ši data sutampa ir su permainingomis S. Daukanto biografijoje – 1855 m. jis išvyksta iš Varnių, – palieka M. Valančių ir prisiglaudžia Svirlaukyje (Latvijoje) pas gydytoją Petrą Smuglevičių. Nuo tada S. Daukanto gyvenime prasideda bastūniškas periodas, ir per likusius paskutinius 8 savo gyvenimo metus jis jau nebegrižta prie žodyno. Lėmiamas veiksnys čia galėjo būti tas, kad jis susipyko su M. Valančiumi ir turbūt nustojo vilties šį žodyną kada nors išspausdinti. Tad galima manyti, kad S. Daukantas savo didįjį lenkų – lietuvių kalbų žodyną rašė tarp 1850 ir 1856 m. pabaigos (yra žinoma, kad žodyno popierius pagamintas XIX a. šeštame dešimtmetyje¹²).

V. Merkys, rašydamas Daukanto biografiją, šiek tiek netiksliai įvertino jo leksi-kografinę veiklą. Biografas perpasakoja 1842 m. S. Daukanto laišką Narbutui, kur S. Daukantas sakosi ėmęs tyrinėti pačią kalbą. V. Merkys pamini S. Daukanto jaunystėje rašytą lenkų – lietuvių kalbų žodyną (mažąjį) ir daro išvadą: „Matyt, prie pastarojo žodyno tolimesnio ruošimo S. Daukantas bus grįžęs tuomet, kai Narbutui rašęs minėtuosius laiškus. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštyne saugomi trys didžiuliai šio žodyno foliantai“¹³. Atrodo, kad V. Merkys čia du S. Daukanto žodynus laiko tuo pačiu darbu (antrąjį pirmojo tęsiniu). Jis rašo, kad „Daukantas, šį žodyną pradėjęs ruošti dar Vilniaus universitete, jį papildinėjo bei taisė ligi pat mirties“¹⁴. Su tokia išvada negalima sutikti. Du S. Daukanto lenkų – lietuvių kalbų žodynų rankraščiai yra visiškai skirtingi darbai. Pirmąjį jis rašė jaunystėje, būdamas studentu ir gyvendamas Vilniuje, antrąjį – jau turėdamas apie 60 metų, Varniuose. Pirmasis rašytas naudojantis paprastesniu, labiau mokomie-siems tikslams skirtu žodynu, o antrasis – remiantis solidžiu to meto leidiniu, ne-nusileidžiančiu pasauliniams standartams. Nepastebėta, kad, rašydamas savo didįjį žodyną, S. Daukantas būtų ėmęs medžiagos iš jaunystės darbo. O sakydamas „ėmiau-

¹¹ Janulaitis A. M. Akelaičio laišakai. – Tauta ir žodis, 1925, kn. 3, p. 296.

¹² Клепиков С. А. Фиглиграницы и штемпели на бумаге русского и иностранного произ-водства XVII–XX вв. – М., 1959, с. 100. Tą patį teigia ir TSRS MA bibliotekos rankraščių ir retų leidinių skyriaus raštas, dabar saugomas prie žodyno rankraščio. J. Kruopo teigimas (Kruo-pas J. Min. str., p. 305), kad šis popierius pagamintas būtent 1850 m., nėra pagrįstas.

¹³ Merkys V. Simonas Daukantas. – V., 1972, p. 203.

¹⁴ Ten pat, p. 204.

si tyrinėti kalbą" S. Daukantas vargu ar turėjo omenyje žodyno rašymą, — veikiausiai jis tada buvo susidomėjęs kalbų lyginimu ar žodžių etimologizavimu. (Dar plg. išvadą, kurią padarė J. Kruopas, peržvelgęs S. Daukanto žodyninę medžiagą: „Matyti, kad tuo metu [po 1845 m.] S. Daukantui rūpėjo lietuvių kalbos žodžių giminingumas su antikinių kalbų žodžiais“¹⁵.)

ГЕНЕЗИС ПОЛЬСКО-ЛИТОВСКИХ СЛОВАРЕЙ С. ДАУКАНТАСА

Резюме

В статье дается краткий исторический обзор двух польско-литовских словарей С. Даукантаса, известного деятеля литовской культуры первой половины и середины XIX в. Установлены источники польских регистров обоих словарей, что помогло уточнить их соотношение. Выявлено, что второй польско-литовский словарь (1850 — конец 1856 г.) не является продолжением первого (около 1820 г.), а представляет собой самостоятельную лексикографическую работу. Кроме того, выявляется метод, на основе которого были составлены данные словари.

¹⁵ Kruopas J. Min. str., p. 312.